

Filmo „Kaip „Titanikas“ mane išgelbėjo“ poveikio moksleivių nuostatoms, susijusioms su autizmu, analizė

Apie tyrimą

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti, kokį poveikį dokumentinis filmas apie autistišką berniuką iš Islandijos „Kaip „Titanikas“ mane išgelbėjo“ (2021, rež. Bjarney Ludviksdottir, Brynjar Karl) daro moksleivių nuostatoms, susijusioms su autizmu. Apklausa, kurios forma pateikta 1-ame priede, buvo sudaryta taip, kad ją būtų galima naudoti ir kitų filmų apie autizmą poveikiui vertinti ir tarpusavyje palyginti, t.y. apklausoje nurodyti vieni labiausiai paplitusių stereotipų (iš viso 8*), tačiau ne visi jie yra tiesiogiai nagrinėjami rodytame filme.

Tyrimo dalyvavo 6 mokyklos, priklausančios UNESCO Asocijuotųjų mokyklų tinklui. Jos filmą moksleiviams rodė 2022 m. lapkričio 14-18 d. savaitės metu, minint Tarptautinę tolerancijos dieną. Apklausa buvo patalpinta internete (www.surveyhero.com svetainėje), kurią respondentai buvo prašomi užpildyti du kartus - prieš filmo peržiūrą (peržiūros dieną arba dieną prieš ją) ir po peržiūros praėjus 2 - 3 savaitėms. Respondentai apklausą pildė anonimiškai, tačiau buvo prašomi susikurti identifikacinį kodą (jį turėjo įvesti abu kartus), siekiant užtikrinti, kad lyginami tų pačių asmenų atsakymai.

Nei apklausos pavadinime („Apklausa apie autizmą“), nei įžangoje ar klausimuose tikslingai nebuvo nurodyta, kad ji yra apie stereotipus, nes tai būtų galėję daryti įtaką respondentų atsakymams.

Visi stereotipai buvo suformuluoti taip, kad į juos būtų buvę galima atsakyti vienareikšmišku atsakymu „netiesa“ (pvz. „Visi autistiški asmenys pasižymi žemu intelektu“). Visgi tyrimu buvo siekiama pamatuoti subtilius pokyčius nuostatose, o ne patikrinti žinias, todėl respondentai buvo prašomi įvertinti, kiek sutinka, ar nesutinka su teiginiais skalėje nuo 1 („visiškai nesutinku“) iki 7 („visiškai sutinku“), taip pat galėjo pasirinkti atsakymo variantą „Nežinau“.

Apklausą parengė Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriatas, konsultuodamasis su Lietuvos autizmo asociacija „Lietaus vaikai“ ir Vilniaus universiteto sociologe Agne Girkontaite.

* Dažnai sutinkamos klaidingos nuostatos apie autizmą:

- *Visi autistiški asmenys pasižymi žemu intelektu*
- *Visi autistiški asmenys pasižymi aukštu intelektu, išskirtiniais gebėjimais*
- *Autistišką asmenį galima atpažinti iš jo(s) išvaizdos bruožų*
- *Autizmas yra liga, kurią galima išgydyti*
- *Visi autistiški asmenys yra panašūs savo elgsena ir savybėmis*
- *Autizmo sutrikimą turintys asmenys nenori su kitais bendrauti*
- *Autistiški asmenys neturi empatijos (gebėjimo suprasti kito žmogaus būseną, jausmus)*
- *Autistiški asmenys neturi humoro jausmo*

Apie filmą

„Kaip „Titanikas“ mane išgelbėjo“ – tai dokumentinis filmas, įkvėptas tikros istorijos apie islandą berniuką Brynjar Karl, kurio aistra istoriniam laivui „Titanikas“ tapo jo raktu į sėkmę gyvenime. Autizmo spektro sutrikimą turintis Brynjar per mažiau nei metus iš dovanotų LEGO kaladėlių sukonstravo 6,33 metrų ilgio „Titaniko“ repliką, ir ši istorija apskriejo visą pasaulį. Brynjar, dabar jau studentas, tapo žinomu autizmo žinios skleidėju, kuris įkvepia vaikus ir siekia, kad mokyklose atsirastų vietos visų vaikų skirtingumui. Nes kiekvienas vaikas, autistiškas ar ne, turi savo unikalų „X faktorių“.

Aprašymas iš asociacijos „Lietaus vaikai“ interneto svetainės

Režisieriai: Bjarney Ludviksdottir, Brynjar Karl

Trukmė: 1 val. 12 min.

Išleidimo metai: 2021 m.

Šalis: Islandija

1 pav. Filmo plakatas

Apie respondentus

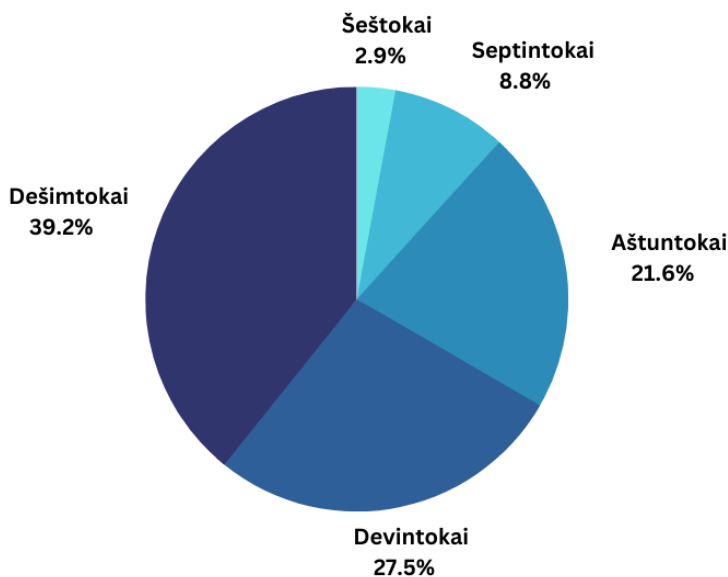
Apklausoje dalyvavo moksleiviai iš **6 mokyklų**, esančių skirtingose Lietuvos vietovėse: Jonavos Raimundo Samulevičiaus progimnazijos, Klaipėdos technologijų mokymo centro (KTMC), Kuršėnų Lauryno Ivinskio gimnazijos, Šilutės Vydūno gimnazijos, Trakų rajono Lentvario Motiejaus Šimelionio gimnazijos ir Vilniaus Žemynos gimnazijos.¹

Prieš filmo peržiūrą apklausą užpildė 257, po peržiūros – 150 moksleivių. Vadovaujantis identifikaciniais kodais, buvo paliktos ir vertinamos tik tos formos, kuriose šie kodai sutapo, t.y. tik tų moksleivių atsakymai, kurie apklausą užpildė ir prieš ir po filmo, bei teisingai nurodė tą patį kodą. Atmetus netinkamas formas, liko **102 moksleivių** atsakymai, kurių analizė toliau ir pristatoma.

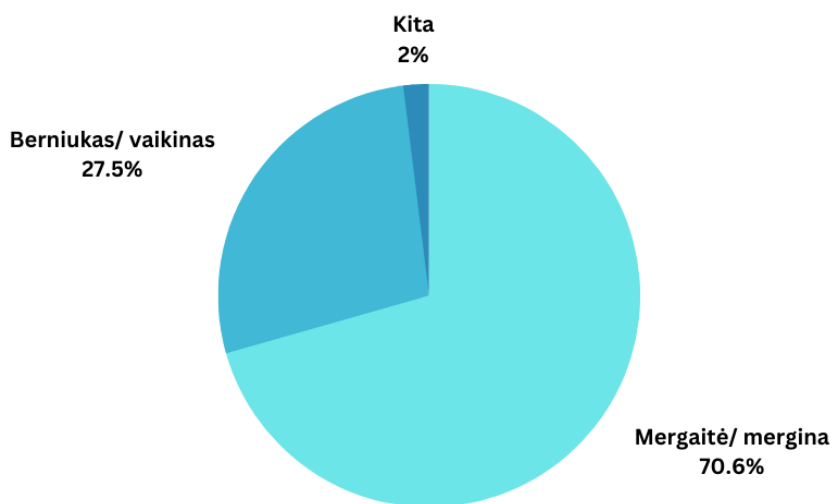
Tikėtina, kad abu kartus apklausą užpildžiusių moksleivių buvo daugiau, tačiau dalis jų nurodė ne tą patį identifikacinį kodą (nors jo nereikėjo įsiminti, nes jį suformuoti buvo prašoma iš pirmų trijų respondento mamos ir tėčio vardo raidžių). Taip pat tikėtina, kad kai kurie mokytojai antrąjį kartą apklausą davė pildyti ir tiems vaikams, kurie jos nepildė prieš filmą.

¹ Tyrime dalyvauti buvo kviečiamos visos 15-a mokyklų, kurios šiuo metu priklauso UNESCO Asocijuotųjų mokyklų tinklui. Tyrime dalyvavo tos mokyklos, kurios į šį kvietimą atsiliepė.

Tarp šių abu kartus apklausą teisingai užpildžiusių 102 respondentų buvo 6-10 klasių moksleiviai. Visgi didžiąją dalį (88,24 proc.) sudarė 8-10 klasių moksleiviai. Lyties atžvilgiu, daugumą (70,59 %) sudarė mergaitės.

2 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal klasę.

3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį.

Pokyčiai nuostatose

Visų pirma, svarbu pastebėti, kad po filmo peržiūros stipriai sumažėjo atsakymo „Nežinau“ pasirinkimas. Prieš filmą jis sudarė 11,64 proc. visų atsakymų, o po filmo – tik 3,06 proc.

Filmas reikšmingą poveikį turėjo trijų stereotipų mažinimui (žr. 4 pav.). **Labiausiai sumažėjo klaidinga nuostata, kad autistišką asmenį galima atpažinti iš jo(s) išvaizdos bruožų** (pasikeitė per visą matavimo vienetą, nuo vidurkio 3,19, atitinkančio „labiau nesutinku, nei nesutinku“ reikšmę, iki 2,05, atitinkančio „nesutinku“ reikšmę). Akivaizdu, kad filmas, kaip vizuali raiškos priemonė, yra itin tinkamas šiam su išvaizda susijusiam stereotipui mažinti. Reikšminga, kad taip pat **sumažėjo manančių, kad autizmas yra liga, kurią galima išgydyti** (nuo vidurkio 2,16 - „nesutinku“, iki 1,65 - visiškai nesutinku), ir kad **visi autistiški asmenys yra panašūs savo elgsena ir savybėmis** (nuo vidurkio 3,57 – „labiau nesutinku, nei sutinku“, iki 2,69 – „nesutinku“).

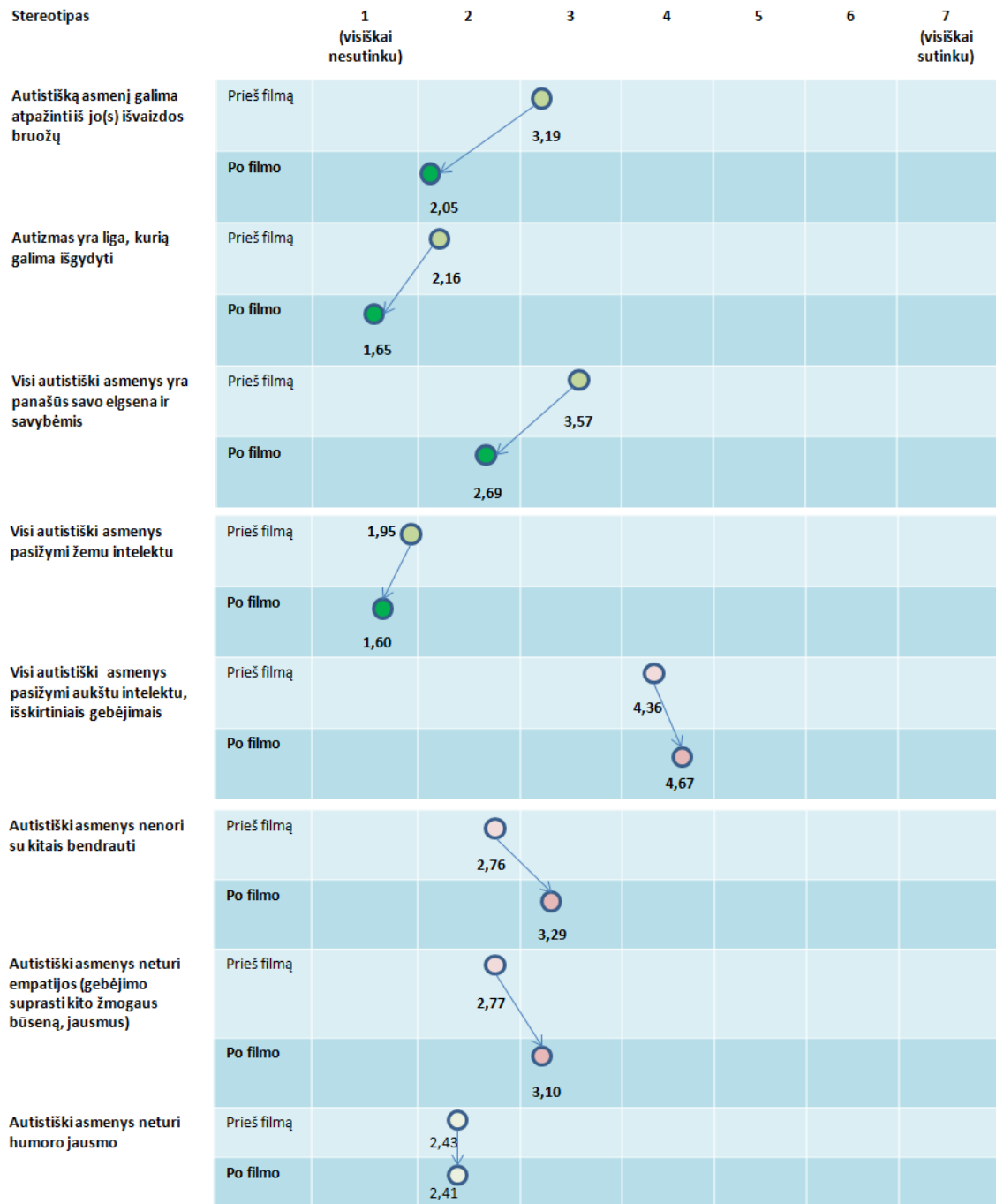
Dar iki filmo peržiūros nedaug moksleivių teigė manantys, kad **visi autistiški asmenys pasižymi žemu intelektu (silpniausias iš 8 analizuotų stereotipų)**. Po filmo šis stereotipas dar šiek tiek susilpnėjo (nuo vidurkio 1,95 iki 1,65). Tai, kad būtent šis stereotipas nėra gajus (bent jau tarp tiriamų respondentų) ypač svarbu, nes stipri priešinga nuostata tikėtinai lemtų su tuo susijusias patyčias. **Visgi jam priešingas stereotipas („Visi autistiški asmenys pasižymi aukštu intelektu, išskirtiniais gebėjimais“), kuris iki filmo buvo iš visų stipriausias** (vidurkis 4,36, atitinkantis reikšmę „nei sutinku, nei nesutinku“), **po filmo peržiūros dar šiek tiek sustiprėjo** (vidurkis pakilo iki 4,67). Nors filme kalbama apie tai, jog autizmas yra spektras ir skirtingi autistiški asmenys turi skirtingus intelektinius gebėjimus, akivaizdu, kad didžiausią poveikį šiai nuostatai sustiprėti turėjo pagrindinio filmo herojaus, turinčio išskirtinį talentą, istorija.

Filmas taip pat šiek tiek sustiprino stereotipus apie autistiškų asmenų nenorą su kitais bendrauti (vidurkis 2,76 – „nesutinku“ pakilo iki 3,29 – „labiau nesutinku nei sutinku“) ir empatijos neturėjimą (nuo 2,77 pakilo iki 3,10). Kita vertus, iš visų klaidingų nuostatų, kurios buvo vertinamos šio tyrimo metu, šiuos du teiginius būtų galima vertinti kaip mažiausiai klaidingus, nes viena pagrindinių autizmo spektro sutrikimą charakterizuojančių savybių, nurodoma Pasaulio sveikatos organizacijos, yra sunkumai, patiriami socialinėse situacijose, bendraujant². Šios nuostatos priskiriamos stereotipams, nes, kaip ir kiti tyrime vertinti teiginiai, yra pernelyg apibendrinantys, netikslūs didelės įvairovės atžvilgiu.

Stereotipui apie humoro jausmą („Autistiški asmenys neturi humoro jausmo“), filmas įtakos praktiškai neturėjo (nuo 2,43 sumažėjo iki 2,41).

---

² Autism (2022). World Health Organisation. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/autism-spectrum-disorders>

4 pav. Atsakymų vidurkiai į klausimą „Kiek sutinki ar nesutinki su toliau išvardintais teiginiais“ prieš ir po filmo.

Išvados

Apklausa, atlikta dar prieš filmo „Kaip „Titanikas“ mane išgelbėjo“ peržiūrą, parodė, kad su autizmu susiję stereotipai iš esmės nėra stipriai paplitę apklausoje dalyvavusių 6-10 klasių moksleivių tarpe. Skalėje tarp 1 („visiškai nesutinku“) ir 7 („visiškai sutinku“), atsakymų vidurkis į visus stereotipiškai suformuotus teiginius apie autizmą buvo tarp 1 ir 4 tiek prieš filmo peržiūrą, tiek po jos.

Silpniausias ir stipriausias stereotipas susijęs su tos pačios nuostatos priešingomis pusėmis. Didžioji dauguma tyrime dalyvavusių moksleiviai nemano, kad visi autistiški pasižymi žemais intelektualiais gebėjimais, bet nemaža dalis nurodo, kad visi pasižymi aukštais. Nors pastarasis stereotipas skamba kaip pozityvus autistiškų asmenų vertinimas, tačiau ir ši nuostata nėra naudinga, nes klaidinga.

Filmo peržiūra turėjo reikšmingą teigiamą poveikį trijų stereotipų mažinimui. Labiausiai sumažėjo klaidinga nuostata, kad autistišką asmenį galima atpažinti iš jo(s) išvaizdos bruožų. Taip pat susilpnėjo stereotipas, kad autizmas yra liga, kurią galima išgydyti. Sumažėjo manančių, kad visi autistiški asmenys yra panašūs savo elgsena ir savybėmis. Tai pat itin reikšminga, kad gerokai sumažėjo atsakymų „nežinau“, kas rodo, jog filmas prisidėjo prie supratimo apie autizmą gerinimo.

Tyrimo autoriams gana netikėta buvo tai, kad filmas kelis stereotipus šiek tiek sustiprino. Apart minėto stereotipo apie visiems būdingus aukštus intelektualius gebėjimus, taip pat sustiprėjo nuostatos, kad autistiški asmenys nenori su kitais bendrauti, ir kad neturi empatijos. Stereotipui apie humoro jausmo neturėjimą filmas įtakos neturėjo.

Atsižvelgiant į apklausos rezultatus galima teigti, kad filmas turi reikšmingą teigiamą įtaką supratimo apie autizmą gerinimui, tačiau taip pat, nesąmoningai, kelis stereotipus šiek tiek stiprina. Pagrįstai galima manyti, kad filmas, kuriame pristatomi skirtingi autistiški asmenys, pasižymintys skirtingais intelektualiais gebėjimais ir charakterio savybėmis, geriau padeda suprasti autizmo spektro sampratą.

2023 m. vasario 4 d.

Analizę parengė Dalia Stabrauskaitė,

Lietuvos nacionalinės UNESCO komisijos sekretoriato Švietimo programų vadovė

Apklausa apie autizmą

Apklausa apie autizmą

Mums rūpi nuoširdi tavo nuomonė, prašome į klausimus atsakyti atvirai.
Užtikriname atsakymų konfidencialumą.

Apklausą vykdo Lietuvos nacionalinė UNESCO komisija ir asociacija „Lietaus vaikai“.

1. Kiek sutinki ar nesutinki su toliau išvardintais teiginiais? *

Įvertink nuo 1 – „visiškai nesutinku“ iki 7 – „visiškai sutinku“.

	1 (visiškai nesutinku)	2	3	4	5	6	7 (visiškai sutinku)	Nežinau
Visi autistiški asmenys pasižymi žemu intelektu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Visi autistiški asmenys pasižymi aukštu intelektu, išskirtiniais gebėjimais	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autistišką asmenį galima atpažinti iš jo(s) išvaizdos bruožų	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autizmas yra liga, kurią galima išgydyti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Visi autistiški asmenys yra panašūs savo elgsena ir savybėmis	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autistiški asmenys nenori su kitais bendrauti	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autistiški asmenys neturi empatijos (gebėjimo suprasti kito žmogaus būseną, jausmus)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Autistiški asmenys neturi humoro jausmo	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

2. Sukurk identifikacinį kodą, įrašydamas pirmas tris savo mamos ir pirmas tris tavo tėčio vardo raides (pvz. Lina ir Motiejus būtų LINMOT). *

3. Į kelintą klasę šiuo metu eini? *

6

7

8

9

Kitą klasę (įrašyk)

4. Tavo lytis: *

Mergaitė / mergina

Berniukas / vaikinai

Kita

Ačiū Tau, kad skyrei laiko šiai apklausai užpildyti!